

II Premi Serret Terra de Cruïlla

El Sud de nou revisitat

Xavier Garcia

El Tinter • 144

EL SUD DE NOU REVISITAT
(1985-2015)

XAVIER GARCIA

II PREMI SERRET TERRA DE CRUÏLLA

Cossetània
EDICIONS

Aquesta obra va obtenir el II Premi Serret Terra de Cruïlla 2016,
convocat per la Llibreria Serret i Terra de Cruïlla,
amb la col·laboració del Museu de la Vida Rural de la Fundació Carulla,

El premi té com a objectiu promoure la creació literària
relacionada amb el territori i el món rural.

El jurat que atorgà el premi estava format per
Silvestre Hernández, Maria Carme Jiménez, Carme Martí, Albert Pujol,
Emigdi Subirats i Jordi Llavina, que actuà com a secretari.

Primera edició: novembre del 2017

© del text: Xavier Garcia i Pujades

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977602591
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Fotografia de la coberta: Xavier Garcia vora l'Ebre, a Miravet, el 2013,
en una fotografia de Josep M. Escoda, de Móra d'Ebre.

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-665-5

DL T 1104-2017

PRÒLEG

Si hi ha quelcom d'innovador en les aportacions que ha fet l'ecologisme en el catalanisme és la seva vessant cultural i ètica. Malauradament els poders polítics i econòmics dominants només han optat per integrar d'aquest pensament revolucionari les seves propostes tecnològiques (el negoci de la descontaminació i de les energies renovables) i les legislatives més assimilables (homologant les directives de la Unió Europea). El parcs naturals (illes de Naturalesa envoltades d'especulació urbanística i de pràctiques agrícoles productivistes) han esdevingut un fals aparador per a la protecció de la biodiversitat. Són el tònic de «vida salvatge» que necessitem, deia Henry David Thoreau; contactes amb la Naturalesa perduda que reclamen els habitants de les grans ciutats contaminades. L'assignatura pendent és el tractament ecològic global de tota la nostra geografia. En realitat s'ha trinxat el territori mitjançant unes infraestructures viàries i un urbanisme uniformitzador. País «trinxat», aquest és el qualificatiu que va utilitzar l'insigne ecòleg Ramon Margalef el 7 d'octubre de 2003 després que el president Pujol li lliurés la Medalla d'Or de la Generalitat.

Diguem-ho alt i ben clar: l'ecologia humana i científica ha sigut oblidada i menystinguda pels governants durant la transició democràtica. Tot al servei del creixement. Per evitar-ho, amb accions reeixides, també s'ha de dir, va sorgir durant els anys 1970 el Moviment Ecologista Català, integrat per dotzenes de col·lectius de comarques i per la seva branca política Alternativa Verda, fundada el 1983.

Xavier Garcia, l'amic autor d'aquest assaig, va ser un dels protagonistes d'aquell moviment cívic.

Des de llavors el nostre esforç intel·lectual i el nostre activisme, junt amb el d'altres grups i associacions, s'ha encaminat a impulsar una cultura ecològica sense la qual no és possible repensar el *modus vivendi*, consumista i devorador de recursos fòssils, de l'actual «homo economicus». La cultura del creixement il·limitat basada en un progrés que només s'emmiralla amb l'augment del PIB és, però, incompatible amb el que ha de ser l'esdeveniment de l'«homo ecologicus», caracteritzat per la seva voluntat de respectar les lleis de la Naturalesa.

Catalunya ja rep, segons els ecòlegs, una pressió sobre el territori equivalent a una població de 20 milions d'habitants (la qual cosa supera la seva «capacitat de càrrega») i el nostre model de desenvolupament comporta que ens mengem de cinc a sis vegades la superfície del país («petjada ecològica»).

El 47% dels aqüífers, indispensables per a una regeneració del món rural, estan contaminats pels nitrats a nivells superiors als 50mm/g per litre; la major part d'aquesta pol·lució l'han provocat les granges de porcs (en sacrificuem més de 20 milions a l'any!).

El món rural, del qual ens parla tan bé i líricament Xavier Garcia, es troba en una cruïlla. Només en vint anys Catalunya ha perdut gairebé la meitat dels seus pagesos (de 50.938 el 1994 a 26.031 el 2016, segons el cens agrari). Tarragona, la més afectada, té un 60% menys de camperols i el seu sector agrari s'ha reduït de 13.925 pagesos el 1994 a 5.319 el 2016. I durant el 2017 segueix la regressió. L'altra estadística preocupant és el seu envelliment. El 39% dels titulars d'una explotació agrària té 65 anys.

L'alternativa a aquesta situació i al despoblament dels darrers decennis passa, inevitablement, per impulsar l'«homo ecologicus». És a dir, un ser humà que té una nova visió del món rural i una concepció holística del planeta; que veu en la terra una gran disponibilitat d'energia continguda en els fluxos biosfèrics (sol, vent, aigua) i litosfèrics (calor del subsòl). La captació d'aquesta energia depèn de l'espai disponible i els espais rurals poden convertir-se en un enorme potencial.

L'agricultura ecològica és també la gran esperança d'un futur d'autosuficiència alimentària i de més qualitat de vida. Actualment tenim 170.000 hectàrees de cultius sense tractaments agrotòxics. Ara bé, una gran part del consum d'aquests productes s'exporta als mercats centreeuropeus. L'objectiu serà triplicar les extensions en els propers anys i descontaminar les terres per fer més ampli i transversal el mercat de la biocultura. Per als qui hem col·laborat a motivar als governants per regular la producció agrària ecològica és una satisfacció veure l'interès creixent dels consumidors i de la joventut pagesa per aquesta nova relació amb la terra. Paral·lelament caldrà aturar la colonització dels conreus transgènics impulsats per grans multinacionals com Monsanto i Bayer, ara unides en una sola corporació, que dificulten l'expansió de l'agricultura ecològica. El 25% d'aquests cultius de tot Europa es localitzen a Catalunya!

Sortosament hi ha una dinàmica europea que afavoreix les energies del sol destinades a revolucionar també el món rural, sempre que s'apliquin de manera popular, participativa i democràtica. A Alemanya, amb molta menys radiació solar que la conca mediterrània, actualment hi ha més d'un miler de cooperatives d'energia renovable (eòlica i solar), una gran part de les quals agrícoles. El 50% de la potència instal·lada és propietat de petits inversors, dels quals un 11% són pagesos. Vuit milions d'alemanys (el 10% de la població) ja s'autoprodueixen la seva electricitat amb fotovoltaiques. Si optem per tancar les nuclears d'Ascó i Vandellòs, imposades pel franquisme, caldrà crear 300 MW eòlics i 300 MW solars cada any!

Aquest és el futur que albirem i desitgem els ecologistes, com Xavier Garcia, per a una Catalunya Estat. Si redactem i aprovem una Constitució republicana, fruit d'un debat de baix a dalt, el dret als béns comuns naturals ha de quedar-hi contemplat, com ho proposa el projecte del grup Constituïm presentat al Parlament el maig de 2016.

Faig ben meu, doncs, aquest assaig de Xavier Garcia basat en visitar el Sud i defensar una nova cultura rural. Al llarg del seus viatges, alguns d'iniciàtics, per les terres de l'Ebre, l'escriptor detecta l'agreujament dels conflictes ambientals, mentre lliga i relliga els

homes i dones combatius per aquest ideal. Personalitats que configuren, en diversos graus de compromís i disciplines, l'ADN d'aquest «homo ecologicus» necessari. Activistes, escriptors, poetes, pintors i músics que en Garcia ha conegut i que estima; potser molts dels quals no són mediàtics, ni coneguts per les elits culturals del cap i casal, però són l'ànima i l'espurna d'un catalanisme ferm. Penso que no se'n deixa cap al tinter.

Avui, que ens trobem a la vigília d'una pàtria lliure que ens ha de conduir a una renaixement cultural descentralitzat, llibres com aquest són pont intergeneracional. No podem construir un nou país sense el coneixement i la informació de la tasca de molts patriotes que han fet país i cultura en l'àmbit local i comarcal. I les terres de l'Ebre són, com comprovarà el lector, especialment riques en aquests homenots. Xavier Garcia, emulant Josep Pla i Josep Maria Espinàs, els vincula i estudia junt amb els seus paisatges quotidians; els que ha anat dibuixant amb el temps el magnànim i sofert Ebre; els descrits magistralment pels seus admirats Artur Bladé i Sebastià Juan Arbó. Tot revisitant-los l'escriptor ens ha ofert una visió esperançadora d'un Sud que ha de deixar de ser-ho si aconseguim el somni d'un país on no hi càpiguen injustos desequilibris territorials. Una Catalunya democràtica i ecològica.

Santiago VILANOVA
Periodista i escriptor, autor de L'Estat ecològic

PRESENTACIÓ: MÉS QUE UNA FORMALITAT

Tot sovint recordo —i quan escau l'esmento— la frase d'Oriol Bohigas, el 1980, a *Mundo Diario*: «El auténtico neurótico es el hombre del campo.» Bufa, vaig pensar. Anys més tard —quan el diví arquitecte, com a regidor d'Urbanisme amb Pasqual Maragall a l'Ajuntament de Barcelona, va començar a formigonar places i a treure-hi arbres—, vaig considerar que l'home patia d'un excés de zel urbà i que, pel que sembla (i probablement sense tenir-ne gaires coneixements), era de l'opinió que, més enllà dels grans conglomerats demogràfics, tot era ignot, més o menys selvàtic, propens a l'aïllament i la solitud i, per tant, apte per a desenvolupar-s'hi qualsevol mena de neurosi, per descomptat «autèntica».

Tot això, no cal dir-ho, ha canviat substancialment i si, en aquella època, com semblava deduir Bohigas, la neurosi anava per barris (alguns dels quals, els de les grans ciutats, s'estalviaven, segons ell, el qualificatiu d'«autèntic» per valorar el grau d'aquesta malaltia), en els temps posteriors, i ara mateix, és la societat en conjunt (quan la taca urbana s'ha anat menjant espais considerables de naturalesa, verge o conreada) la que sembla agafar, indistintament, dosis elevades de neurotizació general.

No entrarem ara a precisar el grau d'aquest estadi mental pertorbat, si és que realment existeix, ni a valorar en quin camp, l'urbà o el rural, està més desenvolupat, ateses les progressives interferències i interseccions que s'han produït en els territoris respectius.

Justament, la idea que presento en aquest treball —mig memòries i l'altra meitat feta d'assaig socioecològic i biogràfic sobre diversos indrets de cruïlla del sud de Catalunya i sobre molts dels seus protagonistes— vol incidir, entre l'avenç de la «globalització» econòmica i la resistència civil per les senyes d'identitat pròpies, en com s'ha anat establint aquesta dialèctica i, en definitiva, si hi ha hagut diàleg entre dos mons històricament establerts o si, per contra, hi ha hagut contraprestacions a canvi de resignació i adaptació o bé directament imposició d'un sobre l'altre, com va produir-se, especialment, durant els temps anteriors del franquisme.

És una llarga etapa, doncs, la que penso recórrer, a partir de l'experiència i reflexió personals i, tant o més, a partir de la vivència que m'ha suposat compartir amb tants molts moments que m'han semblat decisius per a conformar —o perdre— la possibilitat d'una societat més estructurada, equilibrada i justa.

A l'hora d'engegar aquest text, sóc molt conscient del molt que s'ha escrit, parlat i experimentat sobre aquesta disjuntiva *ciutat-camp* a Catalunya —que reproduceix, en certa manera, el debat internacional que hi hagué els anys seixanta del segle xx entre *centre* i *perifèria*— i que, per tant, si ens quedem aquí, hi ha poc a afegir, però, és clar, com deia suara, s'ha produït en el curs del darrer mig segle —d'altra banda, com sempre, amb major o menor extensió, al llarg de la història— un terrabastall tecnològic, econòmic, social, territorial i ecològic, que ha trastocat completament les dades amb què funcionava l'economia occidental, de la qual, per a bé i per a mal, en formem part.

Entro, per tant, en aquell estadi, sempre difícil d'objectivar, de les microrealitats, de la microeconomia, dels petits paisatges i de les gents senzilles, on tanmateix es reproduceix al seu nivell un esquema d'actuació política i social similar al dels grans nuclis de poder, amb la qual cosa, en aquests moments d'alta perplexitat social, no es pot pas dir, tot i la dimensió diferent de les escales, que hi hagi diferències substancials en els mecanismes de procediment entre unes realitats locals (localitzades) i unes realitats massives i massificades demogràficament, és a dir, amb els circuits financers deslocalitzats.

Tot el procés històric del segle xx ha incidit fortament, com no podia ser d'altra manera, en el desenvolupament de les seqüències, i de les conseqüències, que hem experimentat fins ara. I, tot i que hi ha hagut sobtats o successius canvis d'escala de gran dimensió (com el pas de la societat industrial a una de postindustrial o tecnològica), el fonament de la doctrina econòmica majoritària ha persistit: la concentració, l'acumulació i la velocitat en les capacitats extractives de la naturalesa.

Tot això ha produït, és evident, guerres i conflictes interestatals i intercontinentals pels recursos de tot tipus, sobre els quals s'ha fonamentat el creixement econòmic dels anomenats *estats nació* centralitzats, dintre dels quals, al seu torn, s'han trobat països (amb o sense consciència nacional o regional), classes socials i indrets amb riqueses naturals que han estat subordinats a un model de creixement que, al mateix temps que els feia dependents, enriquia les elits dominants i que, alhora que destruïa i degradava les bases econòmiques i ecològiques pròpies, en feia molt més complicada una sortida alternativa.

En els moments que passem des de 2008, als inicis de l'anomenada *crisi econòmica mundial* (com si tots els patiments haguessin començat aleshores), també és evident que, a més dels sistemes econòmics, s'han alterat profundament els esquemes geopolítics, i uns i altres semblen anar de bracet amb aquella neurosi —ara sí «autèntica»— que Oriol Bohigas, ara ja nonagenari, només atribuïa a «l'home del camp». Quantes coses en només trenta o trenta-cinc anys!

Per això, des d'una mentalitat crítica, independent i alternativa, solidària sempre amb les causes humanes, humanistes i humanitàries de tots els temps, no és pas fàcil, a risc de caure en simplificacions intel·lectuals intolerables, abordar els convulsos temps que vivim, en què conviuen, com si tinguessin interessos comuns, els interessats per un *nou ordre mundial*, basat en les privatitzacions i la concentració, i els milions de forjadors anònims escampats pel món que intenten, com a mínim, de reduir el desordre d'aquest «nou ordre» que es cuina secretament.

Amb aquestes perspectives teòriques, no és pas fàcil, com dic, endinsar-se en el retrat actual del món rural a casa nostra, però és

estimulant fer-ho pels reptes que suposa. Són molts, en efecte, els matisos, i les variables, entre la ruralitat dels nostres avis, la dels nostres dies, i la que viuran els nostres néts. En qualsevol cas, si és vàlida la teoria de l'«etern retorn», caldrà esperar, potser contra tota esperança, que revindran les aigües de la més que mil·lenària civilització agrícola, que ara sembla agonitzar contra només tres-cents anys de civilització industrial.

Amb aquest esperit encaro aquest treball, del qual no cal esperar-ne gaires recargolaments terminològics, xifres i percentatges que ja són del comú, i que han estat repetits profusament, i sí, en canvi, ideals, accions i comportaments, cada cop probablement més majoritaris, i que van iniciar subterràniament, en petits nuclis, capdavanters diversos en tots els ordres de la nostra realitat.

Com el Kazantzakis d'*El Crist de nou crucificat*, faig del Sud —de nou revisitat— aquest ésser territorial i humà múltiple, també abandonat en la solitud del Gòlgota, amb l'esperança que, després del darrer sospir i amb l'auguri de la Resurrecció, noves generacions de samaritans operaran sobre aquesta terra, tan semblant a la Palestina de Jesús, el que ell va fer en els seus trenta-tres anys de vida terrenal.

UNS ANTECEDENTS

L'any 2009 en va fer quaranta que vaig viatjar per primer cop a la Ribera d'Ebre. Era, exactament, el 18 de juliol de 1969 (vés quin dia, també), tenia divuit anys i venia de Vilanova, el meu poble, davant del mar, prop del margalló del massís del Garraf. Me'n recordo com si fos ahir.

Allò va ser un viatge —que ja he narrat en diverses i probablement excessives ocasions: tant em marcà!—, i això d'ara és un passeig, perquè un cop s'ha anat al mateix lloc moltes vegades ja no és un viatge, és una passejada.

És el que ara em proposo de relatar: el que em suscita —després de les primeres descobertes (per dir-ho en els termes de Bladé)— la re-visió d'aquest tram de l'Ebre català i dels seus pobles i gents, visitats i revisitats en nombroses ocasions per mor de l'ofici i també, i sobretot, a causa del benestar que m'ha produït sempre reveure els llocs del meu segon bateig.

No és la meva pretensió —en aquestes proses de caràcter diguem-ne sentimental— fer cap mena de balanç entre el que vaig conèixer i el que ara hi ha, perquè aquest saldo —amb totes les seves circumspeccions— ja l'he formulat en altres papers. Ara penso que del que es tracta és de veure com perviu, en el paisatge, el caràcter de la gent i el meu esperit, el que se m'oferí (en una puresa que em semblà arcàdica) i el que he anat trobant i retrobant en el curs de l'implacable pas del temps.

Així, doncs, us convido a veure i a viure, amb ulls d'ara —amb totes les permanències i les inevitables evolucions—, aquesta Ribera d'Ebre que tanta història atresora i que sempre sembla que sigui creada de nou.

PRIMER CAPÍTOL

ASCÓ, VINEBRE I LA TORRE DE L'ESPANYOL

Va ser el trajecte inicial de la meva arribada, un cop la carraca ferroviària em diposità a l'estació d'Ascó, tota ben posada allà, vora el marge dret del riu, després dels túnels. Sota el rellotge públic —que l'empresa que ha privatitzat Renfe, Adif, també s'ha carregat— m'esperava, cap a les quatre de la tarda, mossèn Joan Masip, que havia nascut a les fondalades prioratines de Cabassers i que llavors era —en l'argot oficial del Règim— el *cura párroco* de la Torre de l'Espanyol.

La història, la gent i els carrers d'Ascó —tots plens encara del seu aire moresc— me'ls mostrà, amb passió igualment aràbiga, Carmel Biarnés, que s'ho sabia tot: cal Cavaller, el carrer de Sequerets, les restes del castell, en fi... A Ascó hi he retornat tantes vegades com ha calgut, a causa de la qüestió nuclear, que va portar de corcoll quan es construïa i que ara, quaranta anys després, continua portant conflicte: les fuites radioactives, els problemes derivats d'una tecnologia importada dels EUA i, en fi, l'amenaça del gran magatzem que ha d'acollir els residus de totes les centrals espanyoles —que el Govern espanyol havia de tenir localitzat abans de 2011— i per al qual es postulà l'aleshores alcalde de la població, Rafael Vidal (CiU).

Quan les centrals van posar-se en marxa, el 1983 i el 1985, vaig afliuxar les meves visites a Ascó. Allò ja estava dat i beneït, i beneït per la majoria del primer Parlament democràtic, sorgit de les eleccions de 1980. Els primers que ho van comprendre i actuar en conseqüència van ser, justament, alguns dels meus amics del com-

bat antinuclear —Joan Carranza i família, mossèn Miquel Redorat, Antonio Ribes Serrano, Tomàs i Carmel Biarnés i altres—, que van aconseguir el que havien promès: marxar del poble, forçats per aquesta circumstància dolorosa, que no era temporal, sinó de llarga durada, com s'ha demostrat. Allí quedaren Carmel i Amàlia Biarnés, amb la seva farmàcia, els seus papers i fotografies, dintre d'una complicada família que sempre m'acollí amb afecte. El bon Déu els tingui en el lloc que els correspongui.

Darrerament, he retornat a Ascó. Una vegada, amb Ramon Serrano Balasch, editor i escriptor, que pervé, pel seu besavi, de cal Tigre. Vam anar recorrent els intricats carrers: el dels Clots, del Riu, la plaça de Missa, el mirador sobre l'Ebre, etc., tot més endreçat urbanísticament, de gust més dubtós quant a l'arquitectura instaurada, però ànimicament probablement més empobrit, perquè hi he trobat a faltar aquella espurna popular tan viva de llenguatge que saltava dels balcons al carrer, entre el veïnat de les cases i a les places i els bars, on les sentències i la fina ironia es desplegaven amb gran potència verbal.

Ara tot això sembla més esmorteït. Sembla que hi ha una mica de fatiga: passar del ruc a fabricar quilovats —i amb aquests, molts diners—, al capdavant, ha de cansar. La gent —sobretot els qui viuen de les centrals— suporta el cansament amb estoica indiferència; a final de mes, ragen. Abans, en el llarg període d'intensitat agrària, tot anava més a poc a poc, però les diferències socials i les emigracions persistien. Ara tot s'ha anivellat, però aquest increment de rendes de la nova industrialització ha comportat riscos.

M'informen que, cada any, per causes no determinades, mor gent en circumstàncies estranyes, i que l'emigració ha persistit a un ritme de divuit persones cada any, segons dades elaborades pel geògraf de la URV, Sergi Saladié, home del «terreno», de Vandellòs. Fins i tot, m'han mostrat ametlles d'una dimensió molt més reduïda del normal, una situació mai vista, em diuen els germans Cañado, del Pla de l'Acàs, des d'on es veu fumejant la babèlica torre de la central.

He retornat, també, a l'Ascó de la Festa de Sant Antoni, tan tradicional i de tanta anomenada, amb la seva foguera nocturna, la gent ballant jotes al seu voltant, menjant la clotxa i la rica pastisseria. Els

carreus de l'església parroquial s'han il·luminat sempre en aquesta també màgica nit de Sant Antoni —pare del monaquisme eremític i desèrtic, amb tota la seva cort d'animals, que tan transcendents van ser en l'economia del poble. Quan, al cap dels anys, he tornat a entrar a l'església m'he imaginat mossèn Miquel a la trona refent una de les seves cèlebres homilies, que no deixaven de ser encesos i evangèlics mítings contra Fecsa, el terror del poble, però també el seu alliberador monetari.

I el record personal: em veia a mi mateix —el dia de Sant Jordi de 1976—, presentant, davant de l'altar i davant pràcticament tota la vila, el meu primer treball periodístic sobre/contra les nuclears. Aquella gent —moltes dones amb la clàssica roba negra de pobles agraris permanentment endolats— escoltava amb un silenci (entre el respecte i el temor) com mai no havia sentit.

Ara hi ha més festa, pròdigament subvencionada per la Casa de la Vila —on entra cada any una bona cabassada de milions atòmics—, i el personal —satisfet, resignat i més o menys ben pagat— va fent la vida, com tothom, per bé que els qui encara viuen de la terra no poden més que lamentar els perjudicis que per a l'exportació els provoquen els malestars radioactius que surten de la caldera nuclear. Mentrestant, alguns o molts que havien treballat a les centrals tenen, de fa anys, els seus xalets a la Costa Daurada (Salou, Cambrils i altres) i, un cop feta la bossa, no van voler saber res més d'aquell «meu àrid poble» (Espriu) i, en comptes de quedar-s'hi (com era la voluntat final del poeta), van fer una emigració ben proveïda cap a les envistes de Port Aventura, on la vida, pel que sembla, va a la velocitat desitjada.

A Ascó encara queda algun xarret, amb el ruquet al davant, però això ja és una romanalla del passat, del passat immediat, que contrasta vivament amb una tecnologia nuclear que, si a la dècada de 1970 era el «no va más», a hores d'ara ja se li canten les absoltes. La civilització nuclear no haurà durat gaire més de seixanta anys; l'agrària en té uns quants milers. Quan veig aquest estampa del burret, el carro i el vell home fent petar suaument la brida sobre el llom de l'animal, em giro a tornar-la mirar, tot pensant que aviat potser no la veuré més.

Passejo lentament pels seus carrers estrets, on difícilment entra el sol; moltes cases —de tovot precari, mig abandonades en l'època de prosperitat— ara es restauren i llueixen de la pedra llisa, típica dels xalets de «senyoritos». M'aboco al barandat dels espais públics de la part alta, que em retornen la visió de la fastuosa Vall de les Illes, que tinc encastada al fons de les pupil·les des de les primeres visions. La llum dels migdies de gener es projecta sobre aquest ample espai agrofluvial, que va del meandre d'Andisc (allí on van desarrelar les velles oliveres per plantar-hi la ferralla nuclear) al pas de l'Ase, tot sobre el mateix riu, a les vores del qual s'estén el bosc de ribera i els camps sedimentats, sobre els quals creixien les vinyes i, de fa temps, els fruiters. El vell mas, que dominava els conreus, està enderrocant, i el que abans eren petites, esquerpes i solitàries vies locals, ara són eixos viaris carregats de cotxes i camions que, de Tortosa a Lleida, transiten feroçment. Per contra, el riu —el mític riu ibèric—, a causa de l'embassament de les seves aigües, amunt d'aquests marges, cada vegada baixa amb una parsimònia més lenta, tanta que sembla que sigui un llac inamovible.

Em restauro al Bar Stop, on l'Antonio feia de cafeter i, si al personal de la nuclear li semblava bé, de restaurador, sempre amb el concurs indispensable de la seva dona. Van inaugurar-lo el 1966, allà on continua essent ara, però tancat, a peu de carretera, lloc de trobada del poble, de tertúlies espontànies, de gatzara els dies assenyalats i d'assenyades i convingudes partides de guinyot els dies de calces velles. Uns quants anys abans, havien tingut el bar anomenat de ca Pino, a la plaça de Missa, davant per davant de l'església i de la casa i farmàcia dels Biarnés, on havia acudit tantes vegades, allà entre potingues, escapularis, adhesius, velles ceràmiques, papers de la Quinta Força medieval i els de llavors mateix, que anaven de l'antifranquisme a l'antinuclearitat, sempre amb el sofregit de la catalanitat més integral i de l'espiritualitat més sentida, alimentada molts cops a Poblet i a Montserrat.

En fi: els records que es fan presents, presentats per un present que, tot essent el d'ara mateix, també és el meu, encara que sovint no em convenci ni em convingui. Continuo mirant, des de les baranes

que aboquen a les Illes, el meu tríptic inicial d'afectes geogràfics: Ascó, Vinebre i —allà al fons, vora els espadats de la Figuera prioratina i l'ermita de Sant Pau— la Torre de l'Espanyol, sempre recordat com el meu Macondo particular. Enmig, des de mil·lennis, el riu, al qual vaig dedicar fervorosos poemes inicials, i em pregunto a mi mateix: «¿Com és possible que, com llavors, jo sigui encara aquí, mirant aquest paisatge amb tot el que s'hi cria? ¿Quina mena de rara fidelitat o de perversa fixació em fa romandre sovint davant d'aquest escenari que, tot i els grans canvis soferts, continua parlant-me al cor? ¿Com és possible tot això, avui que les coses, els fets i les persones, només amb dos dies de passat, ja són antigues? ¿De quina mena de pasta estic fet?»

Diria que no vaig aclarir gaire aquestes preguntes. M'acontentava, damunt de l'Ebre, del vol negre del cormorà, del xipolleig dels esbarts d'ànecs entre els canyars, del petit fru-fru de l'aigua baixant i de com el lleu cerç que l'acompanyava feia moure el brancatge de xops i tamarius, de salzes i àlbers. La meva petita arcàdia de droga, feta paisatge.

També com llavors (amb la Marxa Antinuclear de Catalunya, l'agost de 1980), alguna vegada m'he tornat a plantar davant el reixat de les centrals, ara amb els companys de la Coordinadora Anticementiri Nuclear de Catalunya (Sergi Saladié, Joan Manuel Olivella, els Jardí de Tivissa, els Font i Rebés de la Fatarella, en fi, tants altres), tots els quals continuen essent, a pesar dels anys, testimonis de la Santa Continuïtat de l'esperit de la terra, etern i immortal en el cor dels homes, però tan afectat en la seva vibració material.

Passo de nou el pont —el pont que Fecsa inaugurà el 1977 i que suposà l'abandó i l'enfonsament de la barcaassa, el transport que lligava les dues ribes des dels temps dels àrabs— i sempre que l'he travessat (normalment en cotxe) no deixo de tombar l'esguard cap als embarcadors dels dos marges, on, amb la lentitud de la tracció transversal de les aigües, la barcaassa sobre els dos llaguts —el *San Antonio* i el *San Miguel*— feia el seu trajecte de riba a riba fins aquell any en què s'acabà.

Rememoro el record del meu primer pas de barca, just baixat del tren a Ascó, quan mossèn Masip —amb el seu Citroën d'evangelització assegurada i amb el seu Celtas sacerdotal (sense filtre)— em conduí vora el riu per fer la travessia i me'l presentà: «Aquí el tens», em va dir si fa no fa. I jo, en un ample sospir silenciós (tan ample com el mateix Ebre), probablement vaig quedar palplantat allí, com si m'haguessin dut al paradís.

Baixava ple com pit de dona a punt de rebentar. El sol hi projectava la seva llum, que jugava entre els voleranys de l'aigua, i les fulles dels arbres de ribera, amb el vent, les seves ombres irisades. Un parell de carros, amb els matxos, i potser dos o tres cotxes, amb quatre o cinc persones a bord, més el barquer, era tot el fato a transportar. De l'altra riba, al marge esquerre, s'acostava la plataforma flotant, lenta com un pas de Setmana Santa. L'ànima parlada de la terra se m'oferí en aquella bona gent. L'ample escenari, amb tants al·licients, era una festa per als ulls. Allà al fons les muntanyes («lo» Tormo i el majestuós Montsant treien el nas); tancant el ponent, una altra serralada que emparava tota la vall d'Ascó i de Flix; darrere meu, el poble escalonat, amb la torre mora esbalandrada; davant mateix, el mar de ceps altíssims de la plana sedimentada, i a l'esquerra, l'ampla safata d'aigua que baixava jugant amb si mateixa.

Vam anar pujant a la barca, ja em trobava sobre les aigües, que sentia com, sense mullar-me, em batejaven, talment el Jordà. Allò era una altra aigua, que anava a desguassar a la mateixa d'on jo provenia. Tallàvem l'aigua com una petita frontera humana i de fusta mòbil. Al nord, el riu que havia de passar; al sud, el que ja havia passat. Nosaltres, al mig, en el moment del contacte. Però tota l'aigua era, al mateix temps, passat, present i futur, en una simbiosi d'espai-temps com mai no havia experimentat.

I l'aigua ibèrica arribava, topava i baixava, en un remolí incessant de generositat inabastable. Ja havíem arribat al centre del llit fluvial, continuàvem en agradable suspensió sobre la superfície i, a sota, potser hi teníem vuit o deu metres de fondària. Em mirava la silueta del poble, arrapat a la roca, cimentat amb el mateix llim del riu, aixecat

amb la pedra i la canya dels voltants. Teulades i campanar, marrons i ocres de l'Ebre que s'encenien a la posta de la llum.

Vam anar arribant a l'altra riba, en aquest viatge hidràulic que ara —tants anys després— em sembla tan breu com la mateixa vida. Un viatge de cinc minuts escassos que condensen, per a mi, la metàfora del que és la mateixa vida: l'arribada expectant, el goig de la descoberta, les ganes de fer el trajecte, el gest de pujar-hi, la incertesa de la travessia, la companyia dels viatgers, la solitud dintre l'aigua desbocada, la visió de tota la simfonia circumdant, el pas imperceptible del temps, la geografia canviant i, si hi ha hagut sort (com n'hi va haver), el desembarcament al lloc previst, que no deixava de ser una petita mort de tot el que havia breument viscut per anar —com havia dit Truman Capote— cap a «altres veus, altres àmbits». Sempre que, després, he passat pel pont d'Ascó, tot girant la mirada cap als embarcadors inservibles, d'alguna manera he refet aquest breu però iniciàtic viatge pel riu.

Però ha calgut —sempre, també— continuar caminant, en el meu cas (exceptuant el cotxe privat, que mai no he tingut) pels mitjans més diversos: a peu, en carro o tartana, en camió, tractor o cotxe d'altri i, naturalment, comptant amb la seva aleatorietat, en els mitjans públics més a l'abast: autocars i trens. L'avió i el vaixell, per anar d'Ascó a Vinebre i la Torre, sortiria per un ull de la cara, en aquest cas.

Recordo haver-me passejat per Vinebre amb Carmel Biarnés, pocs anys abans de la seva mort, el febrer de 1992, amb Josep M. Pros, fill d'aquest poble —carnisser, regidor algun temps, arqueòleg, fotògraf, pensador angèlic, artista del collage, narrador, expert en l'orde del Temple, poeta i curiós dels fonaments i accidentalitats de la vida— i, l'agost de 1997, amb el citat Ramon Serrano Balasch, *el Noi de cal Tigre*, d'Ascó, en l'escaiença del parlament que pronuncià al sopar literari del Premi de Narrativa de Vinebre, com a escriptor convidat. De Vinebre és, també, Jordi Just —empresari a Reus de fa anys—, que, en ocasió de la forrolla nuclear, la dècada de 1970 animà la vida democràtica, catalana i pagesa (amb Unió de Pagesos) d'aquest rodal.